

УДК 347.61/.64

Ірина Олексіївна ЄФРЕМОВА,

член Центральної виборчої комісії України,

голова Наглядової ради

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ ДИТИНИ НА ПЕРІОД НАДЗВИЧАЙНОГО АБО ВОЄННОГО СТАНУ

Стаття 51 Конституції України від 28 червня 1996 р. проголошує, що сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою [1]. Згідно з ч. 3 ст. 5 Сімейного кодексу України від 10 січня 2002 р. держава забезпечує пріоритет сімейного виховання дитини [2]. Відповідно до ч. 1 ст. 11 Закону України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III «Про охорону дитинства» сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього [3]. Правове забезпечення сімейного виховання дитини є одним із основних завдань правової держави.

Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» введено в Україні воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року [4]. Введення в Україні воєнного стану у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України загострило питання захисту та забезпечення сімейного виховання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, особливо в частині необхідності оперативного прийняття рішень щодо їх влаштування в сім'ю на виховання.

Варто зазначити, що міжнародно-правові акти окремо не визначають особливостей здійснення та захисту права дитини на сімейне виховання на період надзвичайного чи воєнного стану. Загальні положення про захист прав дітей на період надзвичайного чи воєнного стану передбачено статтею 38 Конвенції ООН про права дитини від 20 листопада 1989 р: Держави-учасниці зобов'язані поважати норми міжнародного гуманітарного права, що застосовуються до них у випадку збройних конфліктів і мають відношення до дітей, та забезпечувати їх додержання. Держави-учасниці вживають всіх можливих заходів для забезпечення того, щоб особи, які не досягли 15-річного віку, не брали безпосередньої участі у воєнних діях. Держави-учасниці утримуються від призову будь-якої особи, яка не досягла 15-річного

віку, на службу до збройних сил. При вербуванні з числа осіб, які досягли 15-річного віку, але яким ще не виповнилося 18 років, Держави-учасниці прагнуть віддавати перевагу особам більш старшого віку. Згідно з своїми зобов'язаннями за міжнародним гуманітарним правом, пов'язаним із захистом цивільного населення під час збройних конфліктів, Держави-учасниці зобов'язані вживати всіх можливих заходів з метою забезпечення захисту дітей, яких торкається збройний конфлікт, та догляду за ними [5].

Постановою Кабінету Міністрів України від 22 березня 2022 р. № 349 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану» доповнено Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866, розділом такого змісту: «Особливості влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, у тому числі дітей, розлучених із сім'єю, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, у разі введення на території України надзвичайного або воєнного стану» [6]. Цією постановою визначаються особливості забезпечення тимчасово сімейного виховання дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, в тому числі дитини, розлученої із сім'єю.

На період надзвичайного або воєнного стану значного розповсюдження на практиці одержало тимчасове влаштування в сім'ю дитини, яка залишилася без батьківського піклування, у тому числі дитини, розлученої із сім'єю, що проводиться службою у справах дітей та уповноваженим органом Національної поліції за місцем виявлення дитини з урахуванням вимог пункту 31 Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866. Зокрема передбачається, що дитина, яка залишилася без батьківського піклування, у тому числі дитина, розлучена із сім'єю, тимчасово може бути влаштована у: сім'ю родичів, знайомих; сім'ю патронатного вихователя; притулок для дітей служби у справах дітей; центр соціально-психологічної реабілітації дітей; центр соціальної підтримки дітей та сімей; соціально-реабілітаційний центр (дитяче містечко); будинок дитини, дитячий будинок-інтернат системи соціального захисту населення; стаціонарну службу (відділення) центру соціальних служб, що здійснює соціально-психологічну реабілітацію дітей; стаціонарну службу (відділення) соціально-психологічної реабілітації дітей (надання послуги соціально-психологічної

реабілітації дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах) центру надання соціальних послуг [6].

Як бачимо, у всіх цих випадках тимчасового влаштування дитини в сім'ю родичів чи знайомих, чи в іншу сім'ю не вирішується питання представництва інтересів дитини, тимчасово забезпечується лише можливість сімейного виховання дитини на період надзвичайного чи воєнного стану, що є вкрай важливим для дитини, проте задля здійснення та захисту її суб'єктивних прав та інтересів питання законного представництва залишається невирішеним, оскільки законними представниками дитини можуть бути батьки, усиновлювачі, опікуни, прийомні батьки, батьки-вихователі, але не родичі, знайомі, прийомні вихователі тощо. У цьому контексті актуальності набувають питання встановлення тимчасової опіки чи піклування, хоча піклувальники й не є законними представниками дитини в цивільних та сімейних правовідносинах, проте вони надають згоду на вчинення деяких правочинів неповнолітніми особами тощо. За чинним законодавством України не допускається встановлення тимчасової опіки чи піклування, тому відповідні зміни доцільно внести до Сімейного кодексу України й передбачити можливість встановлення тимчасової опіки чи піклування як за заявою батьків та їх згодою, так і за заявою інших осіб без згоди батьків, якщо неможливо встановити їх місце проживання чи перебування або з інших поважних причин їх згоду не можна одержати.

На період надзвичайного чи воєнного стану важливо забезпечити сімейне виховання дитини, враховуючи права та охоронювані законом інтереси не тільки дитини, а й батьків, зважаючи на те, що досить часто трапляються випадки, коли дитина є розлученою з сім'єю, при цьому вона має мати чи батька або обох батьків. Саме тому не можна допустити будь-яке спрощення процедури усиновлення дитини в умовах воєнного стану, особливо міждержавного усиновлення іноземцем дитини, яка є громадянином України.

Отже, доцільно внести зміни до Сімейного кодексу України та доповнити частину першу статті 243 Сімейного кодексу України абзацом другим у такій редакції: «У виняткових випадках за заявою матері, батька дитини за їх згодою або за заявою інших осіб без згоди матері, батька, якщо неможливо встановити їх місце проживання чи перебування або з інших поважних причин їх згоду не можна одержати, органом опіки та піклування встановлюється тимчасова опіка, піклування над дітьми-сиротами і дітьми, позбавленими батьківського піклування, строком до одного року».

Список бібліографічних посилань:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 20.04.2022).
3. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142.
4. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 20.04.2022).
5. Конвенція ООН про права дитини, прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 20.04.2022).
6. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 22 березня 2022 р. № 349. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/349-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.04.2022).
7. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини: постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 866. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#n15> (дата звернення: 21.04.2022).

УДК 347.1

Валентина Григорівна ЖОРНОКУЙ,

професор кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7706-8538>

ОРГАНИ КОРПОРАЦІЇ: ПРОБЛЕМАТИКА РОЗПОДІЛУ ПОВНОВАЖЕНЬ І ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЇХ ЧЛЕНІВ

Розгляд проблем корпоративних відносин в Україні на сучасному етапі розвитку економіки є дуже актуальним, бо саме механізм ефективного корпоративного управління значно розширює можливості залучення інвестицій, сприяє зростанню продуктивності діяльності й конкурентоспроможності корпорацій. Корпоративне управління охоплює всі сторони зацікавлені в розвитку корпорації, кожна з яких має свої інтереси. Зазвичай корпорації мають складну організаційну структуру.